

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELGELER

Cilt: II

Sayı 3—4

1965

2. Baskı

Türk Tarih Kurumu

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1993

Sahibi: TÜRK TARİH KURUMU

Y A Z I K U R U L U

PROF. DR. ŞİNASI ALTUNDAĞ, ORD. PROF. ÖMER LÜTFİ BARKAN,
PROF. DR. ADNAN ERZİ, PROF. DR. HALİL İNALCIK

Türk Tarih Kurumu

PORTEKİZLİ'LERLE KIZILDENİZ'DE MÜCADELE VE HİCAZ'DA OSMANLI HÂKİMİYETİNİN YERLEŞMESİ HAKKINDA BİR VESİKA

DR. M. YAKUB MUGHUL

“Kızıldeniz tarafından birdenbire Portekizlilerin taarruzu karşısında şaşalayan Memlûk Sultanı, ister istemez Osmanlı sultanına müracaat ettiği zaman, Osmanlıların İslâm âlemi içinde yerini resmen itiraf etmiş oluyordu. Memlûk ülkelerinin Osmanlı hâkimiyeti altına bir darbeye düşüvermesi ve Mekke Şerifinin hemen Osmanlı Sultanını tanıması, yalnız ateşli silâhlar bakımından Osmanlıların haiz olduğu üstünlükten ileri gelmiş değildir, bunda bilhassa, İstanbul fethinden beri Osmanlıların İslâm âlemi içinde takarrür eden müstesna durumları şüphesiz büyük rol oynamıştır. David Ayalon'a göre esasen Osmanlıların, Hıristiyan âlemi karşısında Memlûklerden daha başarılı mukavemeti de ateşli silâhları benimsemiş olmalarından ileri gelir. Bunun başlıca âmillerinden biri olduğu muhakkaktır. Fakat Osmanlı arşivlerinden gelen zengin malzeme bugün bize, başka âmillerin daha esaslı bir rol oynadığını göstermektedir”¹.

Burada yayınladığımız belge, Prof. İncalcık'ın yukarıda naklettiğimiz ifadesini tamamiyle teyit eder ve açıklar mahiyettedir. Fakat bu noktayı iyice belirtmek üzere Portekizlilerin Hind okyanusuna girişlerinden sonraki gelişmelere bir göz atmak gereklidir.

Hindistan'a gelen Portekizli'ler 1502 den itibaren Kızıldeniz ile Arabistan arasındaki ticaret gemilerinin geliş gidişine mâni olmağa çalıştılar. Mısır ticareti ve devlet hazinesi için bunun teşkil ettiği büyük tehlikeyi gören Kansu al-Gavrî (1501-1516), Papa'ya elçi göndererek bu taarruzların durdurulmasını istedi. Aksi takdirde Memlûk ülkesinde Hıristiyanlara ait mukaddes yerleri tahrip edeceğini ve Hıristiyanlara karşı tedbirler alacağını bildirdi. Fakat Portekiz kralı Papa'ya, kendi kuvvetlerinin Mekke ve Medine'yi işgal etmeğe muktedir olduğunu ve icap ederse karşılık olarak Hazreti Muhammed'in mezarını tahrip edebileceğini söyledi². O sene Venedik'e baharat gelmemiştir.

1505 yılında Portekizli'ler ilk defa Kızıldeniz'e girerek Cidde önüne kadar geldiler. Memlûk Sultanı Portekizli'lere karşı bu denizde bir donanma yapmak lüzumunu anladı ve Venedik'e Tagri-birdi'yi elçi gönderdi, yapılacak donanma için malzeme istedi. Bundan bir netice çıkmadı³. O zaman böyle bir yardım için Osmanlı Sultan'ına başvurdu. Diğer taraftan derhal elindeki kuvvetleri Portekizli'lere karşı Emir Hüseyin al-Kürdî kumandasında gönderdi. (911/1505 sonbaharı)⁴. Emir Hüseyin evvelâ Cid-

¹ Halil İncalcık, *Bellekten*, cilt XXI, sayı, 83 (Temmuz 1959), s. 504-505.

² L. O. Schuman, *Political History of the Yemen at the beginning of the XVIth Century*, Djambatan-Amsterdam, 1961, s. 56.

³ *Ibid.*, s., 59.

⁴ İbn. İyâs. *Badâi'üz-zuhûr*, IV, Cairo 1960, 8.82.

de'yi tahkim ile uğraştı ve kaleye yeni burçlar yaptı. Yenbu'da bir kale inşa edildi. O burada meşgul olduğu sırada Albuquerque Hindistan-Kızıl deniz yolunu kesmek üzere Aden körfezinde Sokotra adasını ele geçirdi ve Basra körfezi ağzında Hürmüz'de hâkimiyetini kurdu⁵. Bu tarihlerde Yemen ve Hindistan'daki müslüman hükümdarlar da Portekizlilere karşı Memlûk Sultanından yardım istiyorlardı. Bunun üzerine Emir Hüseyin, Sultanın emriyle Hindistan'a doğru ufak bir filo ile hareket etti (913/1507). Aden emirinden yardım görerek Hindistan'da Gücerat Sultanı'na ait Diu limanına doğru yol aldı. Orada Gücerat Sultanı kendisine, Portekizlilere karşı savaşmak üzere, her türlü yardımı yaptı ve Melik Ayaz kumandasında bir kuvvet Emir Hüseyin ile işbirliğinde bulundu. Almeida'nın gönderdiği donanma Çaul (chaul)'da Emir Hüseyin tarafından yenildi (1508 sonbaharı). Bu haber Mısır'da büyük sevinçle karşılandı⁶.

Almeida, kuvvetlerini toplayarak Diu üzerine yürüdü. Yolda bir "Türk kadırgasını"⁷ ele geçirdi ve Diu önünde büyük bir muharebede Emir Hüseyin'in donanmasını tam bir bozguna uğrattı (1509 Şubatı). Bu haber Mısır'da büyük üzüntü doğurdu⁸. Bu muharebeden sonra Goa Portekizliler eline düştü. Emir Hüseyin Cidde'ye geldi ve kaleyi bir Portekiz hücumuna karşı tahkim işine devam etti. Bu masraflara Gücerat Sultanı ve diğer Müslüman ileri gelenler para ve baharat dolu üç gemi göndererek yardımda bulundular⁹. Al-Gavrî Portekiz galebesinin onları Mısır ve Kızıldeniz için çok büyük bir tehlike haline getirdiğini gördü. Kızıldenizde Süveyş'de yeni bir donanma inşasına karar verdi ve bunun için Osmanlı Sultanı'na Emir A'lân'ı göndererek yardım istedi. (915/1509). Al-Gavrî tahta çıkışından beri II. Bayezid'le iyi münasebetler güdüyordu¹⁰ ve Korkut meselesi dolayısıyla de bu münasebetleri bozmaktan kaçındı. Mütchassis ustalar ve malzeme ile dolu ufak bir donanma İstanbul'dan gönderildiyse de, Sisam adası önünde fırtınadan parçalandı. Anlaşıldığına göre, ikinci bir yardım filosu 1510 Eylülünde İskenderun limanında Ayas kalesi önüne geldi. Burada Rodos şövalyeleri bu filoya taarruz ederek 28 gemi ele geçirdiler. İtalyan kaynaklarına göre, II. Bayezid bu donanma ile 300 top ve ağaç göndermekte idi¹¹. 1511 de üçüncü bir Osmanlı filosu Mısır'a gemi inşa malzemesi ile başka eşya getirmeğe muvaffak oldu. Bu malzeme arasında üç yüz tüfek, kırk kantar barut, iki bin gemi küreği ve bakır, demir, makara, halat, demir kanca ve sair gemi malzemesi vardı. Mısır Sultanı bunlar için para göndermişti. Fakat Osmanlı Pâdişahı bu parayı kabul etmedi ve geri gönderdi¹².

⁵ *Tarih al-Şihri*, bak. R. B. Serjeant, *The Portuguese off the South Arabian Coast*, Oxford, 1963, s. 43-44.

⁶ İbn İyâs, vol. IV, s. 142.

⁷ Portekiz kaynağı "Türk Kadırgası" diyorsa da o zaman Mısır'dan gelen kuvvetler için bu genel bir terim olarak kullanılıyordu. 1511 de Hindistan'da adı geçen Rûmî yani Osmanlılar hakkında da kesin bir şey söylemek güçtür.

⁸ İbn İyâs IV, s. 156.

⁹ *The book of Duarte Barbosa*, ed. M. L. Dames, vol. I. London 1918, p. 49.

¹⁰ Bak. Ferîdun Bey, *Münşeât*, I², İst. 1274, s. 347-351, 354-358.

¹¹ İbn İyâs, IV, s. 191-92; G. W. F. Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs 1511-1574*, Urbana, 1942, s. 32-33.

¹² İbn İyâs, IV, s. 201.

Topkapı Sarayında bulunan 918 Muharrem ortaları 29/Mart/7 Nisan 1512 tarihli bir mektuba göre¹³ Vezirâzam bu tarihten önce de bu meselede Mısır'a yakın bir ilgi göstermiş ve Hâmid Re'îs, Hasan adındaki adamları göndermiş ve bu yardım, al-Gavrî'de büyük bir memnuniyet doğurmuştu. Hâmid Re'îs, Mısır Sultanı tarafından Portekizli'lere karşı Hindistan'a gönderilecek donanmanın kumandanı tayin olunmuş ve filoyu inşa için gereken malzemeyi getirmek üzere tekrar Osmanlı ülkesine gönderilmişti.

Gerçekten İbn İyâs¹⁴, Rebiülevvel 917/1511 Temmuz da Hâmid Re'îsin Akdeniz'-de Mısır sahillerine taarruz eden frenkleri mağlup ederek 200 kişiyi esir ettiğini bildirmektedir. Bu sıralarda Gücerat Sultanı Muzaffer Şah, Mısır'a elçiler göndererek acele yardım istemekte idi¹⁵.

1513 yılında Albuquerque yirmi gemi ile Kızıldeniz'e doğru yol aldı. Aden limanını kuşattı (7 Muharrem 919/25 Mart 1513). O, Aden Emiri Mircan'a "Rumî" leri takip ettiğini söylüyordu¹⁶. Albuquerque ondan Portekiz kralının himayesi altına girmesini istediye de, Emir reddetti. Portekiz kral nâibinin karaya asker çıkararak Aden'i zapt etme teşebbüsü suya düştü. Bu bir yoklama harekâtından ileri geçmedi. Portekizli'ler, Aden'den şimale doğru Moha (Mocha) ve Hudeyde (Hodeida) ye çıkarak bu yerleri de zapt etmeği denediler. Oradan Kamaran adasına giderken yolda dört Mısır gemisini ele geçirdiler ve adı geçen adayı işgal ettiler. Mekke Şerifi, Portekiz'lilerin Cidde'ye saldıracaklarını acele al-Gavrî'ye bildirdi (Mayıs 1513)¹⁷. Mısır Sultanı Süveys'de yapılmakta olan donanmanın Portekiz saldırısına uğramasından da korkuyordu. Fakat aykırı rüzgârlar ve kuvvetlerinin yetersizliği sebebiyle Portekizliler Cidde'ye saldırmaktan vazgeçtiler. Kamaran'daki tahkim edilmiş yerleri yıktıktan sonra 1513 Ağustosunda Aden üzerinden Hindistan'a döndüler.

Portekiz saldırıları yüzünden Mısır ticaretinin düştüğü kötü durumu tasvir için İbn İyâs, Cidde, İskenderiye ve Dimyat limanlarının faaliyetten kaldığını ve Cidde'ye altı yıldanberi hiç bir ticaret gemisinin gelmediğini kaydeder¹⁸.

Bu sırada Sultan bizzat Süveys'e giderek filo hazırlıklarını gözden geçirdi. Orada Osmanlı denizcisi Selmân Re'îs idaresinde 2000 kişilik bir Osmanlı kuvveti mevcuttu. Yirmi gemi Sultan'ın huzurunda denize indirildi. Sultan, Osmanlı denizcisine büyük bağışlarda bulundu¹⁹. Bu arada Cidde nâibi (valisi) olan Emir Hüseyin'den, Portekizli'lerin yeni ve kuvvetli bir saldırısına karşı sür'atle yardım istekleri geldi²⁰.

Gerçekten Albuquerque, Portekiz kralına, Aden'i zapt ederek onu bir üs haline getirmeği ve Yemen sahillerinde Portekiz hâkimiyetini kurmayı, Habeşistan'a ait olan Massava'yı üs olarak kullanmayı ve bu hazırlıklardan sonra Cidde, Mekke ve Süveys'e

¹³ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, No. E. 6472. Bu mektubu ilkin H. İnalçık tanıtmıştır (Belleten XXI-83 1957, s. 504).

¹⁴ İbn İyâs, IV, s. 220.

¹⁵ Kutbü'd-Dîn al-Mekkî, *Barku'l-Yemânt*, Yazma, Köprülü Ktb. İstanbul, No. 1013, yp. 8a. krş. E. D. Ross, *The Portuguese in India and Arabia between 1507-1517*. J. R. A. S. London, Oct. 1921, s. 552.

¹⁶ Abu Mahreme, trans., L. O. Schuman, *İbid.* s. 13; F. C. Danvers, *The Portuguese in India*, Vol. I London 1894, s. 265.

¹⁷ İbn İyâs, IV, s. 307.

¹⁸ *İbid.*, s. 359.

¹⁹ *İbid.*, s. 365-66.

²⁰ *İbid.*, s. IV, 383.

saldırmayı teklif etmekte idi²¹. Portekiz amirali, Memlûk Sultan'ına karşı işbirliği için İran Şahı İsmail'e de elçiler gönderdi. Şah bunları iyi karşıladı²². Albuquerque plânlarını gerçekleştiremeden öldü (16 Aralık 1515).

Al-Gavrî, 1515 Ağustosunda Osmanlı denizcisi Selmân Re'îsi donanmanın başına ve Yeşbek'i ikinci reisliğe tayin ederek Memlûk donanmasını yola çıkardı (donanma 8 kadirga, 3 galyata ve kayık adı verilen iki küçük gemiden ibaretti).

İşte burada yayınladığımız mektup bu sefer ve bundan sonra 1517 deki hadiseler hakkında bize bilgi vermektedir.

Donanma evvelâ Cidde'ye geldi ve Emir Hüseyin'i alarak güneye doğru ilerledi. 7 Zilkade 921/13 Aralık 1515 de Kamaran adasına eriştiler ve adayı işgal ve tahkim ettiler. Çağdaş Yemenli tarihçi Abu Mahreme'ye göre²³, Yemen Sultan'ına haber göndererek Portekizli'lere karşı savaşta yardımını istediler. Fakat Sultan 'Âmir bunu reddetti ve Zebîd'da bulunan oğlunu Mısır donanmasına karşı uyardı. Bunun üzerine Mısırlılar Yemen'i işgale karar verdiler. Luhayya (Luhaiyah) Emiri, al-Gavrî'yi tanıdı (1516 başları).

Kara kuvvetleri kumandanı Emir Hüseyin onun yardımıyla Yemen sahillerinde Zebîd'e doğru bazı yerleri (bu arada Mavr'ı) ele geçirdi. Abu Mahreme²⁴ bu sefer esnasında Mısırlılar yanında Osmanlı Sultan'ının (Sultan al-Rûm) göndermiş bulunduğu bin Osmanlı askerinin hazır bulunduğunu yazmaktadır. Selmân Re'îs, al-Mutayna tarafından gelerek Emir Hüseyin'le birlikte Zebîd'e girdiler (20 Haziran 1516). Arap kabileleri Zaydiya ve Kurayşî kabileleri burada onlarla birleştiler. Abdulvahhâb kumandasındaki Yemen ordusuyla yapılan muharebede Mısırlılar tam galebeyi sağladılar ve Zebîd şehrini ele geçirdiler. Burada Memlûklerden Emir Barsbay'ı vali tayin ettiler. Oradan Zayle (Zaila) yoluyla Aden üzerine geldiler. Selmân Re'îs, Yemen Sultan'ına ait gemiyi zapt etti, fakat diğer ticaret gemilerini kaptan ve kılavuz olarak kendi adamlarını yerleştirerek Hindistan'a gönderdi. Bunlar Hint hükümdarlarına, kendisinin Aden'i fethettiğini bildiren bir mektup götürmekte idiler²⁵.

Mısır donanması Aden şehrini bombardıman etti ve karaya asker çıkardı. Kale önünde yapılan muharebede Mısırlılar yenildiler. Ancak ertesi gün Selmân Re'îs Sirah kalesini ele geçirmeğe muvaffak oldu ve yukarıdan Aden'i bombardıman etti. Fakat bir netice alamadı. Selmân Re'îs de nihayet donanmaya çekildi. Yemen Sultan'ının kardeşi bir yardım ordusuyla Aden'e yürüdüğünden Emir Hüseyin ve Selmân Re'îs donanma ile çekilip gittiler. Dönüşte Rubak'da iki kumandan arasında düşmanlık patlak verdi²⁶. Selmân Re'îs, Rubak'dan Zayle'ye giderek erzak aldı. Bâbu'l-Mendeb'e uğradı ve Kamaran yoluyla Cidde'ye geldi. Bu sırada Sultan Selim, Mısır'a gir-

²¹ Danvers, s. 304-305.

²² İbid., s. 288-89, 320-321.

²³ *Kilâdetü'l-Nahr fi Vefiyyat a'yân i'd-dahr*. transl. by. L. O. Schuman, Djambatan-Amsterdam 1961, s. 17-18; krş. *Tarikh al-Shihri*, trans. by Serjeant, s. 48-49.

²⁴ İbid., s. 20.

²⁵ Abu Mahreme, s. 23.

²⁶ İbn İyâs, V, S. 115; Abu Mahreme, s. 25. Zeynü'd-Din al-Ma'bari, *Toh fut-al- al-Muahideen*, transl. by. M.J. Rowlandson, London 1833, s. 96.

miş bulunuyordu. O, 26 Aralık 1516 da Tumanbay'ı Reydânîye meydan muharebesinde bozguna uğratmış ve 1516 Aralık ayının son günlerinden 10 Eylül 1517 ye kadar Kahire'de kalmıştır. Burada yayınlamış bulunduğumuz mektup Selim Kahire'de iken Kızıldeniz ve Mekke'de geçen hâdiseleri anlatan orijinal bir vesikadır. Bu mektubun verdiği bilgiler şimdiye kadar yazılı kaynaklardan bildiklerimize birçok teferruat eklemekte ve bilhassa Mekke Emiri Şerif Berekât'ın hareket tarzı hakkında bizi aydınlatmaktadır²⁷.

Türk Tarih Kurumu

²⁷ Bu hadiseler için keza bak. Subhi Y. Labib, *Handelsgeschichte Ägyptens im spätmittelalter (1171 - 1517)*, Wiesbaden 1965, s. 460 - 65

25 Rebi'ülevvel 923 / 17 Nisan 1517 tarihli
SELMÂN RE'ÎS'İN MEKTUBU

Pâdişah tarafından gelmesi emredilen mektup sahibi (Selmân Re'îs) Portekizli'lerin hücumu ve yerli halkın ricası üzerine Cidde'den ayrılmadığını açıklamakta ve sonra Portekizli'lere karşı Cidde önündeki savaşı anlatmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, İstanbul, No. E. 8337.

غِب اِیرَاد قَوَافِل صَافِیَاتِ دَرَر بَار وَاثِر اِنهَاء رَوَاحِل دَعَوَاتِ زَاكِیَاتِ كُوهر نثار مِینِ المَحَب
الَّذِی لَه العَجْز وَاالنْقِصَان اِلِی خِدْمَتِ مَنْ اَفْضَلِ الوَرَى وَاشْرَفِ الْاِنْسَانِ المَعْرِی عَنِ الكِدْوَرَاتِ
النَّفْسَانِیَةِ وَاالنِّسِیَانِ اَعْنِی بَه مَازَالِ رَوْضَةِ عَمْرِهِ مَزِینَةِ بَزِینَةِ الْكَمَالَاتِ الْقَدْسِیَةِ وَمَا بَسْرَحَ وَجْوَهِهِ
مَكْمَلًا بِالْكَمَالَاتِ الْاِنْسِیَةِ اَكْرَبِ بَحْرِ احْسَانِدِنِ قَطْرِهِ شَفَقَتِ دَرِیغِ اِیْتِمِیُوبِ بِرِ مَحَبِّ قَدِیْمِكِ وَمَخْتَصِ
حَالِنْدِنِ بِرِ ذَرِهِ اسْتِفْسَارِ وِ بِرِ ذَرِهِ اسْتِخْبَارِ النُّوزِیَةِ بِحَمْدِ اللّٰهِ وَالمُنَّةِ دَوَامِ دَوْلَتِ دَعَاسِنِهِ وَزِیَادِ
رَفَعَتِ ثَنَاسِنِهِ اِنَاءِ اللَّیْلِ وَاطْرَافِ النَّهَارِ مَشْغُولِ مَلاَحِظَةِ اَوْلُنُوبِ سِزِلِرْدِنِ رِجَا النَّانِ اَوْلِدِرِكِمِ اَكْرَبِ
نِسِیَانِدِهِ قِیُُوبِ فِرَامُوشِ قَلْمِیَه سِزِ وِبَعْدِهِ حَضْرَتِ كُوزَه عَرْضِهِ وَرِنِ اَوْلِدِرِكِمِ دَوْلَتُو خِدَاوَنْدَاكَارِ
حَضْرَتِ لِرْنُوكِ بِزِ بِنْدِهِ بِی مَقْدَارِ لِرْنِهِ حَكْمِ هَمَایُونِ شَرِیْفَلِرِی وَصُولِ بِلُوبِ مَعْجَلِ خِدْمَتِهِ اُرْشَه سِنِ
بِیُورِلْمِشِ اَمْدِی بُوچَاكَرِی سَاعِی وَبِنْدِهِ دَاعِی دَخِی مَطْلَبِ اَعْلَا وِمَقْصِدِ اَقْصَى خَاكِ پَاكِ پَایِ
اَهْمِ مِرَادِ اِیْدِنُوبِ [اَمْر] هَمَایُونِ شَرِیْفِهِ اِمْتِثَالِ كَسْتُرُوبِ بِنْدِنِ اَقْدَمِ سَلِیْمَانِ رَاِیْسِ نَامِ كَسْنَه
اِسْتَانَ دَوْلَتِهِ اِیْرَسَالِ اِیْدُوبِ نَه وَجْهَلِهِ اَعْلَامِ حَالِ اِیْدُوبِ وَاِنُوكِ عَقْبِنِجَه بِزِ دَخِی مَبَارَكِ
رِیْبِیْعِ الْاَوَّلِ اِیْنُوكِ یَكْرَمِ بِرِنِجِی كُونِ چَقْمَقِ اَوْزِرْنِدِیْدُوكِ بِرِ عَرَبِ بِنْدِرِ جَدَه بَه بِرِ فِرْسَه
یِرْدِنِ كَلُوبِ شِیْلَه خَبِرِ وِیْرْدِكِمِ دُونُكِی كُونِ اَكْنَدِی وَتَقْتِنْدَه اِتُوزِ اَكِی پَارَه كِیْمِی كَلُوبِ مَرْسِیَه
كِرْمَكِ دَلْدَلِرِ اِخْشَمِ اِیْرَشُوبِ كِنَارِ طُوتَه بِلْدَلِرِ كُرُو اِنْكَنَه كِرْدَلِرِ دِیُوبِ خَبِرِ وِیْرْدَلِرِ وَبُونْدِنِ اَوَّلِ
تُرْكِی یُوسُفِ نَامِ كَسْنَه دَخِی قَرَقِ بِیْشِ پَارَه یِرْقَلِی كِیْلِرِی وَاِرْدِرِ عِزْمَلِرِی بُو جَهْتَه دُورِ دَمَشْدِی
وَاَكْنِجِی كُونِ یَالِی اَوْزِرْنِدَه اَوْلَانِ یِرْلِرْدِنِ شَرِیْفِ بَرَكَاتَه دَخِی اَوْلُكِی خَبِرَه مَطَابِقِ كَاغِدِ
كَنْدُرُوبِ بُو قَدْرِ كِیْمِی كُورْدُوكِ دِیُو اَعْلَامِ اَیْلَمِشَلِرِ وَشَرِیْفِ بُو خَبِرَلِرِی اَشْدُوبِ اَهْلِنِ وِعِیَالِنِ
جَدَه دِنِ قِجْرُوبِ طُشْرَه چَقْرَدِی كَنْدُنُوكِ دَخِی كُوزِی یُوجَه طَاغِ بَشَلِرْنِدَه دَرِ حَرَكْتِی اِیُو دَكَلِ
وَدَوْلَتُو خِدَاوَنْدَاكَارُوكِ هَمَایُونِ شَرِیْفِنْدَه اَمِیْرِ مَكِیَه وَقَرْنَدَاشِنَه وَجَدَه مَعْمُورِیَه بَكْنَه وَسَاِیْرِ
اَنْدَه اَوْلَانِ كَسْنَلِرَه حَكْمَلِرِ كَنْدِرِلْمِشْدِرِ دِیُو اَمْرِ اَوْلُنِشْدِی اَوَّلِ حَكْمَلِرِ ظُهورَه كَلْمَدِی هَمَایُونِ

شريف شريفه واصل اولدوقى كېي حسين بكي طتوب جميع مالن الوب كندويى دكزه غرق ايلدي وبو جمله دن كمسيه حكملرك كسترمدى ومدينه بكنندن اكي بيك اشرف الدى ودخى نچه كسلرى طوتدى كندن بيك وكندن بيش يوز اشرفلرن الدى الحاصل كوزكن احوالى بغير طريقدر وجميع خلق دولتو خداوندكار ايامنده امن وامان الوب وعادلك اوله درلردى وبو ظلمده اول قدر تعدى ايليوب وتعارض قلدى كم مسلمانلك داد فرياد ايدوب. بزدن معاونت دلدار بن دخى كندويه سويلدم كى دولتو پادشاهز بو ظلمى استمز وقانون عثمانى بونى كتورمز اولكى زمان كتمشدر دينوم بو سوز خاطرنه كوچ كلوب ارتوق اكسوك زبان درازلىق ايلدى وبعده شمدى بزومله بونده قولدن ولونددن ومغاربدن التى يوز مقدارى كستموموز واردر ودخى معلوم اولام كم بو يروك حالى غايت مكدردر اول بو ملاعين كافر كلمزدن اوگدين¹ بغداديوك طمنى يكرم اشرفيه صاتورلردى بو خبر كلجك اول كون اتوزه ويارنبدسى قرقه چقدى كون كونه اوزرنه چقمقده در خلقك دلنده بودر كم يوزه چقرورلار ودخى حكمة الله شيله واقع اولدى كم كلوب بندره كرجكى كون مخالف روزكار اسوب دكدوكى اجلدن كلوب كره بلدى واما كوزومز وقلاقز دكزده در كم لابلديه بكونه ويه يارن امروز ودخى يمن جانبندن كاغد كندروب قرق بيش پاره كيله كافر باب مندبه كلوب اون اوج پاره كسن انده قيوب قلعه بنيادنه بشلدى وباقى كسيه كمرانه واردى انده طورمائى مقرر ايدوب وانندن جديبه وارمسن قصد ايلمشدر ديوب اعلام ايلمشدر باقى فرمان دولتو خداوندكار حضرتلرنوكدر وبو حال بو ديارك اهل بيله كورجك اكابرى واصاغرى جمع الوب اوش كافر بونده كلدى سن قنده كسن اكر كدسك بونده اونلره مقاومت ايدر كسنه يوقدر مملكت خرابه ويروب سنوك كستدوكوكه بز دخى ودولتو خوندار حضرتلرى دخى وجميع دنياده اشدن دخى راضى اولمادغى اجلدن بو جمله نوك اتقاقى وراييله ورمقدن تاخير النوب تكرار بايزيد نام كسنه استان دولته كندروب حالز اعلام ايلدوك هر تكم مقصود ومراددور حامل ورقه دعا وناقل صحيفه¹ ثندان تفتيش وتفحص اولنه باقى دوام دولت سمردى بادالى رؤف بالعباد والمملوك .

تاريخ فى سنة ٩٢٣

وفى ربيع الاول ٢٥

¹ Metinde : او كردى .

[Kenarda]

و بو کاغدی کافر اوش بکون و یارن کلویورکن یازمشدوق . ربیع الاول آینوک یکریمی
 آلتنجی کون اتوز پاره کیله کلوب بندرده لنگر قودی التیسی قدرغه و اکیسی قایتق و باقیسی
 بارچه و دورت پاره کمی دخی اول کلدکی کون یندی بری شاهی و بری تورکی یوسفک
 و بری حسین بکوک و بری عدن اوکنده النان (Bir kelime okunamıyor) و دورت کون بندرده اوتوردی بز
 دخی پادشاهمز دولتنده الدن کلدوکی قدر جد و جهد ایدوب طشره چقردمیوب اوزرنه توب
 سهوب حرکتیه مجال قومیوب قچروب بندردن چقاردوق بلمزوزکم دروب کیدر و یاخود اوتوروردی
 کنه دتر کلور و ایچلرندن برکسنه محبوس ایمش قچه کلوب شیله خبر ویردیکم کافر
 هنددن عدن قصدنه کلمشدی صاحب العدن زاد و زواده و یروب دمشکم جدّه حالی یتوروار
 اول جدّه بی ال و اندن صکره کل بز سنک حاضرک دیوب کندلره دورت کلاغز و یروب
 بنده کندرمش .

Vesikanın lâtin harfleriyle kopyası

- 1) Gıbbe îrad-ı kavâfil-i sâfiyât-ı dürer-bâr ve eser-i inhâ-i revâhil-i da'avât zâkiyât-i gevher-nisâr
- 2) min'al-muhibb illezî lehu'l-'aciz ve'l-noksân ilâ hidmeti men efdal'ul-verâ ve eşref'ul-insân al-mu'arrâ 'au
- 3) il-kudûrât in-nefsâniyya ve'l nisyân a'nî bihi mâ zâle ravdatu ömrihi müzeyyetenen bi-zîneti'l-kemâlât il-kudisiyye ve ma beriha
- 4) vucûhuhu nükammalan bi'l-kemâlât il-ünsiyye eğer bahr-i ihsândan kat-re-i şefakat dirîg etmeyüb bir muhibb-i kadîmin ve muhtass
- 5) hâlınden bir zerre istifsâr ve bir zerre istihbâr olunursa bi-hamdillah v'el-minne devam-i devlet duasına ve ziyâd-i rif'at
- 6) senâsına enâ'ül-leyl ve etraf'ün-nihâr meşgul mülâhaza olunub sizlerden¹ recâ olnan oldur kim eğer nisyânda komayub ferâmûş
- 7) kılmıyasız ve ba'dehû hazretinüze arza varan oldur kim devletlû hudâvendigâr hazretlerinün biz bende-i bî-mikdârlarına
- 8) hükmi hümayûn-ı şerifleri vusûl bulub mu'accel hizmetime erişesin buyurulmuş²

¹ Hitap edilen kimse şüphesiz o zaman Kahire'de I. Selim'in maiyetinde bulunan devlet adamlarından biri olmalıdır.

² I. Selim 1516 Aralık sonlarından 10 Eylül 1517 ye kadar Kahire'de bulunuyordu. Portekizlilerin 6 Mart 1517 de Aden'e hücum ettiklerini ve oradan sonra Cidde'ye gittiklerini biliyoruz. Gönderilen emr-i hümayûn bu tarihlerde gönderilmiş olmalıdır.

imdi bu çâker-i sâ'î ve bende-i dâ'î³

- 9) dahi matlab- a'lâ ve maksad-ı aksâ' hâk-i pâk-i pâyi ehemm murad idinüb [emr-i] hümâyûn-ı şerîfe imtisâl gösterüb bundan
- 10) akdem Süleyman Re'is⁴ nâm kimesne[yi] âsitân-i devlete irsâl edüb ne vechile i'lâm-ı hâl edüp ve anun
- 11) 'akabince biz dahi mubârek Rebû'l-evvel ayının yigirmi birinci günü⁵ çıkmak üzerindeydük bir Arab bender-i Cidde'⁶ ye bir fersah
- 12) yerden gelüb şöyle haber verdi kim dünkü gün ikindi vaktinde otuziki pâre gemi gelüb mersâya girmek dilediler⁷
- 13) ahşam irişüb kenârı tutabildiler gerü engine girdiler deyüb haber verdiler ve bundan evvel Türki Yûsuf nâm
- 14) kimesne dahi kırk biş (beş) pâre⁸ yaraklı gemileri vardır azmleri bu cihete-dür demişdi ve ikinci gün yalı üzerinde
- 15) olan yerlerden Şerîf Berekât'a dahi evvelki habere mutâbık kâğıd gönderüb bu kadar gemi gördük deyü i'lâm eylemişler
- 16) ve Şerîf bu haberleri işidüb ehlin ve 'iyâlin Cidde'den kaçırub taşra çıkardı kendinün dahi gözü yüce dağ başlarındadır
- 17) Hareketi eyü değil ve devletlû hudâvendigârun hümâyûn-ı şerîfinde Emîr-i Mekke'ye ve karındaşına ve Cidde-i ma'mûriyye beğine⁹ ve sâyir
- 18) anda olan kimesnelere hükümler gönderilmişdir deyü emr olunmuşdı ol hükümler zuhura gelmedi hümâyûn-ı şerîf şerîfe
- 19) vasil olduğu gibi Hüseyin beği¹⁰ tutub cemî'c mâlin alup kendüyi denize gark eyledi, ve bu cümleden kimseye
- 20) hükümlerin göstermedi ve Medîne beğinden iki bin eşref aldı ve dahi niçe kimseleri tutdı kiminden bin ve kiminden
- 21) biş (beş) yüz eşreflerin aldı el-hâsıl gözükken ahvâli bi-gayr-i tarîkdir ve cemî'c halk devletlû hudâvendigâr
- 22) eyyâmında emn ü amân olub ve âdillik ola derlerdi ve bu zülmde ol kadar te'addî eyleyüb
- 23) ve te'âruz kıldı kim müslümanlık dâd feryâd idüb bizden mu'âvenet dile-diler ben dahi kendüye

³ Abu Mahreme (s. 32) Cidde önünde müdafaanın başında Emir Selmân'ı zikreder. Mektubu yazan şüphesiz bu Osmanlı denizcisidir.

⁴ Süleyman Re'is, Selmân Re'is maiyetinde biri olacaktır.

⁵ 13 Nisan 1517

⁶ Cidde, Mekke'nin limanı.

^{7,8} Hindistan'dan gelen Portekiz donanması Lopo Soares kumandasında olup gemilerin adedi çeşitli kaynaklarda 27, 37 veya 40 olarak gösterilmektedir (Danvers, *Portuguese in India*, London 1894, s. 334; Whiteway, *The Rise of the Portuguese power in India*, London 1899, s. 182).

⁹ Bu beg, son Memlûk Sultanı'nın buraya gönderdiği *Emîr Hüseyin al-Kürdî*'dir.

¹⁰ *Emîr Hüseyin al-Kürdî*.

- 24) söyledüm ki devletlû Pâdişâhımız bu zülmü istemez ve Kânûn-i Osmânî bunu götürmez evvelki zaman gitmişdir¹¹
- 25) dedüm bu söz hatırına güç gelüb artuk eksük zebân-dirâzlık eyledi ve ba'de-hû şimdi bizümle
- 26) bunda kuldân ve levendden ve magâribden¹² altı yüz mikdarı kimesnemüz vardır ve dahi ma'lûm ola kim bu yerün
- 27) hâli gâyet mükkederdür evvel bu melâ'în kâfir gelmezden öndin bugdayun tumanı¹³ 20 eşrefiyye satulurdu
- 28) bu haber gelicek ol gün otuza ve yarındası kırka çıkdı gün güne üzerine çıkmaktadır halkın dilinde budur kim
- 29) yüze çıkarurlar ve dahi hikmet-ullâh şöyle vak'i oldu kim gelüb bendere gireceği gün muhâlif rüzgâr esüb
- 30) değmedüğü ecilden gelüb girebildi (?) ve ammâ gözümüz ve kulakumuz (kulağımız) denizdedir kim lâbüd ya bugüne veya
- 31) yarın umaruz ve dahi Yemen cânibinden kâğıd gönderüb kırk biş (beş) pâre gemiyle kâfir Bâb-i Mendeb'e¹⁴ gelüb on
- 32) üç pâre gemisin anda koyub kale bünyâdına başladı ve bâki gemisiyle Kamarân'a vardı anda durmayı
- 33) mukarrer idüb ve andan Cidde'ye varmasın kâsd eylemişler deyüb i'lâm eylemişler bâkî fermân devletlû
- 34) hudâvendigâr hazretlerindür ve bu hâl (i) bu diyârın ehl (i) böyle göricek ekâbiri ve esâgiri cem olub üş
- 35) kâfir bunda geldi sen kande gidersin eğer gitsen bunda onlara mukâvemet ider kimesne yokdur memleket haraba verüb
- 36) senün gitdüğüne biz dahi ve devletlû hündkâr hazretleri dahi ve cemî' dünyâda işiden dahi râzî olmadığı ecilden
- 37) bu cümle'nün ittifâkı ve re'yiyle varmakdan te'hîr olunub tekrar Bâyezîd Re'is nâm kimesneyi âsitân-i devlete gönderüb
- 38) hâlimiz i'lâm eyledük her ne kim maksûd ve murâddur hâmil-i varaka-i du'â ve nâkil-i sahîfe-i senâdan teftîş ve tefahhus oluna
- 39) bâkî devâm-ı devlet-i sermedî bâd ilâ ra'ûf b'il-'ibâd ve'l memlûk.

Târîh fî seneti 923 ve fî Rebî'ül-evvel 25.

¹¹ Anlaşıyor ki, daha bu tarihte Hicaz, Osmanlı Pâdişahının hakimiyeti altında sayılıyordu.

¹² Burada *Kul*, Osmanlı Pâdişahının kapı-kullarından olmalı; *Levend* için bak. İ. M. Cezar, *Levendler*, İstanbul 1963. *Magârib* için bak. D. Ayalon, *Studies on the structure of the Mamluk army*. Bos AS, XV (1953).

¹³ Mısır'da 1 tuman 6, 318 litre idi (W. Hinz, *Islamische Masse und gewichte*, Leiden 1955, s. 52).

¹⁴ Bâbu'l-Mendeb.

(kenarda)

- 1) ve bu kâğıdı kâfir üş bugün ve yarın gelüyorken yazmışduk
- 2) Rebi'ül-evvel ayının yiğirmi altıncı gün¹⁵ otuz pâre gemiyle gelüb
- 3) benderde lenger kodu altısı kadirga ve ikisi kayık ve bâkisi
- 4) barça ve dört pâre gemi dahi ol geldüğü gün yandı
- 5) biri şâhî ve biri Türkî Yusuf'un ve biri Hüseyin beğün
- 6) ve biri 'Aden önünde alnan (*Bir kelime okunamıyor*) ve dört gün
- 7) benderde oturdu biz dahi Pâdişahımız devletinde
- 8) elden geldüğü kadar cidd ü cehd edüb taşra çıkartmayup
- 9) üzerine top sepüp harekete mecâl koymayub kaçırup¹⁶ benderden
- 10) çıkarduk bilmezüz kim durub gider veyahud otururdu
- 11) gene döner gelür ve içlerinden bir kimesne mahbûs imiş kaça
- 12) gelüb şeyle (şöyle) haber verdikim kâfir Hind'den 'Aden kaskına
- 13) gelmişdi sâhib'ul-'Aden zâd u zevâde verüb
- 14) demiş kim Cidde hâlî yatur var evvel Cidde'yi al
- 15) ve andan sonra gel biz senün hâzırın deyüb kendülere
- 16) dört kılağuz verüb bunda göndermiş.

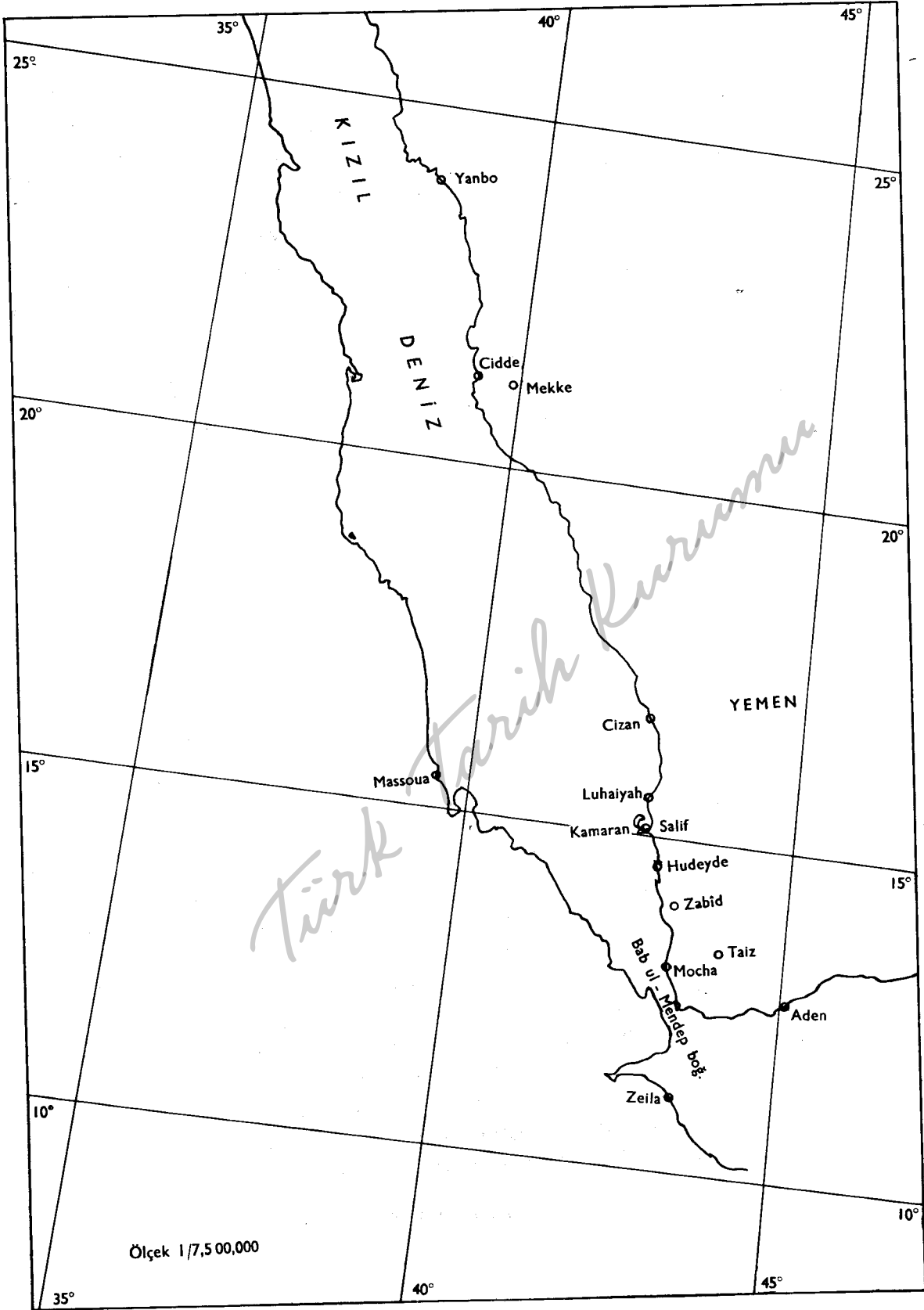
Türk Tarih Kurumu

¹⁵ 18 Nisan 1517.

¹⁶ Bu muharebe hakkında bak. Abu Mahreme, s. 31-32; *Târîh al-Şihri*, tercüme R. B. Serjeant, *The Portuguese off the South Arabian Coast*, Oxford 1963, s. 50-51.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a letter or document. The text is dense and covers most of the page. A large, stylized signature or watermark, possibly reading "Tür", is visible on the left side of the page, overlapping the text.

Mektubun metni

Kızıldeniz kıyıları